

TÜRK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 35, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 02.11.2023

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 20.12.2023

Sayfa / *Page*: 178-192

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

 Doç. Dr. Dilek HERKMEN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü
dilek.herkmen@msgsu.edu.tr

ULUS DEVLET OLUŞUMU VE DİL DEVRİMİ

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından Cumhuriyet'in ilanı sonrasında yeni bir ulus ve ulusal kültür meydana getirmek üzere birtakım reformlar, devrimler yapılır. Türkiye Cumhuriyeti devletinde yapılan en önemli kültürel devrimlerden biri Türk Dil Devrimi'dir. Yeni kurulan Türk devletinde ulus kimliğinin sağlanması aşamasında yeni kuşaklara Türk edebiyatı yoluyla tarih ve millî kimlik bilinci aşılanması hedeflenir. Bu noktada dil, etkin ve önemli bir rol oynar. Ulusların oluşum sürecinde ortak dil, ortak kültür ve ortak bilinç yaratmak için edebiyatta "kanon" oluşması da kaçınılmaz olmuştur. Türkiye'de II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan "milliyetçi kanon", Cumhuriyet'ten sonra da varlığını devam ettirir. Türk kimliğinin belirleyici bir unsuru olan Türk dili, Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamış; Dil Devrimi ile ulusal bütünleşme sağlanmıştır. Dil Devrimi, teknik bir değişim, gelişim olarak görüleceği gibi Türk kültür devriminin de temeli olarak değerlendirilmelidir. Yeni Türk devleti, öz Türkçe ile var edilmiştir. Dil Devrimi'nde karşılık olarak verilen Türkçe sözlerin pek çoğu Türk halkının kullandığı, bildiği fakat yazı dilinde çok görülmeyen kelimelerdir. Elbette yeni türetilmiş sözler de kılavuzlarda yer almıştır. Yapılan çalışmalarla konuşma dilinin söz varlığı, bu kılavuzlar aracılığı ile yeni kelimeler olarak önerilmiş ve yazın dilimize girmiştir.

Anahtar sözcükler: Dil Devrimi, Ulusal Kanon, Öz Türkçe, Yeni Kelimeler, Sadeleşme.

NATION STATE FORMATION AND LANGUAGE REVOLUTION

Abstract

After the dissolution of the Ottoman Empire and the proclamation of the Republic, some reforms and revolutions were made to create a new nation and national culture. One of the most important cultural revolutions in the Republic of Turkey is the Turkish Language Revolution. During the process of establishing national identity in the newly established Turkish state, it is aimed to instill awareness of history and national identity in new generations through Turkish literature. At this point, language plays an active and important role. In the process of formation of nations, the formation of a "canon" in literature has become inevitable in order to create a common language, common culture and common consciousness. In Turkey, the "nationalist canon" was established during the II. Constitutional Era and it continued its existence after the proclamation of the republic. Turkish language, which is a determining element of Turkish identity, has enabled the transfer of Turkish culture to future generations. National integration was achieved with the Language Revolution. The new Turkish state was created in pure Turkish. Many of the Turkish words suggested in the Language Revolution are words that Turkish people use and know, but are not commonly seen in the written language. Of course, newly coined words were also included in the guides. With the studies carried out, the vocabulary of the spoken language was suggested as new words through these guides and entered our literary language.

Keywords: Language Revolution, National Canon, Pure Turkish, Language Simplification, Neology

Giriş

18. yüzyıldan itibaren ulusal kimliklerin oluşmasıyla birlikte dil, ulusların ayırıcı niteliğini ortaya koyan öge hâlini alır. Çünkü ulusal dil, ulusal kültürü ve farklılıkları yansıtır ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlar. Bu nedenle ortak dil, hem ulusun varlığının hem de ulusal birliğin kanıtı olarak değerlendirilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından Cumhuriyet'in yöneticileri tarafından yeni bir ulus ve ulusal kültür meydana getirmek üzere birtakım reformlar, devrimler yapılır. Türkiye Cumhuriyeti devletinde yapılan en önemli kültürel devrimlerden biri Türk Dil Devrimi'dir. Batılılaşma hareketinin başlangıcı olarak görülen, Tanzimat'tan itibaren gündemde olan alfabe değişikliği ve dilde sadeleşme gibi düzenlemelerin sonuca ulaşması bu devrim ile olmuştur. Ne var ki Dil Devrimi'nin Türkiye'de ulus inşası için gerekliliği konusunda olumsuz değerlendirmeler de yapılmıştır. Ama nüfusun tamamının düzenini sağlamayı hedefleyen siyasi otorite; siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam için ortak bir dil oluşturmak durumundadır. Ortak iletişimi sağlayan dilin, modern devletin inşasında da iletişimsel ve siyasal açıdan standart olması gerekli görülür.

Ulusların oluşum sürecinde ortak dil, ortak kültür ve ortak bilinç yaratma noktasında devletlerin faydalandığı önemli odaklardan biri olan edebiyatta “kanon” oluşması da kaçınılmaz olmuştur. Çünkü yeni kurulan bir devletin varlığını sürdürebilmesi için yeni nesillere geçmişini aktarması gerekir. Farklı etnik kökene sahip kişilerden oluşan toplulukların bir bütün olarak ulusa dönüşmelerini sağlayan ve ortak bir kimlik etrafında birleştiren aralarındaki ulusal kültür bağıdır. Ulusal kültürün en etkin öğeleri de dil ve edebiyattır. Bu süreçte oluşan “ulusal kanon”un yazar ve şairlerinin konularının bireyselden toplumsala dönerken dil ve yazım şekillerinin de öz Türkçe ve sade bir dile doğru evrildiği dikkati çeker. Elbette bu değişimde dil devrimi etkilidir. Ulus yaratma sürecinde yeni bir ulusal hafıza meydana getirmeye hizmet eden bazı inkılâplar yapılmıştır. Dil devrimi de Cumhuriyet’in kuruluşuna hizmet etmiştir. Yeni Türk devletinin yeni sosyal yapısındaki her türlü değişim ve gelişimin dilinde de yer alması olağandır. Yazar ve şairleri bu değişime sevk eden içinde bulunulan dönemin sosyal ve siyasal değişimidir. Dönemin aydınları bu yönde teşvik edilir. Atatürk harf devriminin zorunluluğunu ve bir an önce öğrenilmesinin gerekliliğini Türk milletine seslenişinde dile getirir:

“Arkadaşlar, bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindeyiz. (...) Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik vazifesi biliniz.” (09/10.08.1928, Türk Yazı İnkılabı Hakkında Konuşma) (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri 1997: 272-274). Anlaşıldığı üzere Atatürk, yeni harfleri öğrenmenin bir vatandaşlık görevi olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazısıyla uygar dünyada yerini alacak olan Türk milletinin edebî eserleri de bu yeni yazı ile kaleme alınacaktır.

Elbette sadece işaretlerin değişmesi yeterli olmayacaktır. Zira Cumhuriyet dönemine kadarki süreçte aydınların ve yöneticilerin dili ile halkın dilinin birbirinden ayrılmış olduğu açıktır. Dil devriminin gerekliliği hakkında fikir beyan eden Korkmaz Osmanlıca için *“Görülüyor ki, Osmanlıca, Türkün bağrından ve Türkçenin kendi kaynağından kopup gelmiş bir dil değildi. Aksine halk ile aydınları birbirinden ayırmış, Türkçenin tabii gelişimini engellemiş ve yeterli bir kültür dili olabilme yolundaki akışını da tıkamış olan yapma, karışık bir dil niteliğinde idi. İşte Türkçe'nin yerini almış olan Osmanlıca Tanzimat dönemine bu özellikleri ile ulaştı.”* (1972: 104) ifadelerini kullanır. Ulus devletinin kuruluşu aşamasında halkın dili Türkçeden, öz Türkçeden yararlanılacak ve öncelikle yazı diliyle konuşma dili arasında bir bağlantı kurulacaktı. Dil devrimi ile halkın dili, devlet dili ve de aydın dili birleşecekti. Ulusal bağımsızlığın sembolü olan dil bağımsızlığı ancak Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak ile mümkün olacaktı ve Türkçenin kendi içinden beslenerek benliğine kavuşması sağlanacaktı.

Bu çalışma Türk Dil Devrimi'nin ulus devlet olma sürecindeki işlevini belirtmenin yanı sıra neoloji olarak değerlendirilen yeni kelimelerin kaynağının çoklukla Türk söz varlığı olduğunu da ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur. *Lehçetü'l- Lügat, Kamus-ı Türkî* gibi eserlerde tanıklanan pek çok sözcük Arapça ve Farsça kelimelere karşılık olarak kılavuzlarda yer alır. Uydurma adı ile karalanan yeni kelimelerin pek çoğunun Türkçenin yüzyıllar boyunca biriktirdiği söz hazinesi olduğu görülmektedir. Belirlenen kelimeler vasıtasıyla da yeni kelimelerin edebî dile girişi örneklerle

gösterilmiştir. Bu bakımdan Dil devriminin basamaklarını, ilerleme sürecini incelemek yerinde olacaktır.

Dil Devrimi

1851’de Ahmet Cevdet Paşa, ilk kez Arap alfabesinin Türkçenin seslerini karşılamadaki yetersizliğine dikkat çekerek buna bir çözüm getirilmesi gerektiğini dile getirir. Hemen ardından 1862’de Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’nin kurucusu olan Münif Paşa, Arap alfabesinin zorluğu ve matbaa sistemine uygun olmadığı hakkında fikir beyan eder. Alfabe tartışmalarının II. Meşrutiyet döneminde de devam ettiği, bazı aydınların Latin alfabesine geçme konusunda ısrarcı oldukları kaydedilmiştir (Yılmaz 2013: 10). Görüldüğü üzere alfabe değişimi Osmanlı coğrafyasında uzun süredir konuşulan bir konudur.

1928’de Latin alfabesinin kabulüne kadar farklı dönemlerde yazı sistemini geliştirmek ve iyileştirmeye yönelik çeşitli çalışmalar ve girişimler yapılmışsa da başarı kaydedilememiştir. Arap harflerinin hareke ile yazılması ya da harflerin ayrı yazılması gibi öneriler ıslah çalışmalarındandır. Arap alfabesinin düzenlenmesi gerektiğini düşünen Tanzimat aydınları Latin alfabesine geçilmesini uygun bulmaz. Namık Kemal ve Ali Suavi gibi aydınlar Arap alfabesinin terk edilmesinden yana değildirlir (Ülkütaşır 1991: 20-21). Onlara göre Osmanlıdaki farklı etnik kökenlere mensup Müslüman unsurların birliğini sağladığı düşünülen Arap alfabesinden vazgeçiş, aynı zamanda İslam kültür çevresinden uzaklaşmaya sebep olacaktır. 1922’de Azerbaycan’da Latin harflerinin kabul edilmesi üzerine Türkiye’de yeniden harf tartışmalarının başladığı ve 17 Şubat 1923’te İzmir’de toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde Latin harflerinin kullanımının da gündeme geldiği kayıtlıdır. Ali Nazmi ve iki arkadaşının verdiği bir önerge ile Latin harflerinin kabulü Kongreye teklif edilir fakat bu önerge Kongre Başkanı Kazım Karabekir tarafından tepkiyle karşılanır (Taşdemir 2006: 19). Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan yıkılışına kadar kullanılan Arap harfli yazı sistemi nihayet 1 Kasım 1928’de yapılan harf devrimi ile bırakılır, Arap harfleri yerine Türkçenin ses özelliklerine göre düzenlenen Latin alfabesi kullanılmaya başlanır.

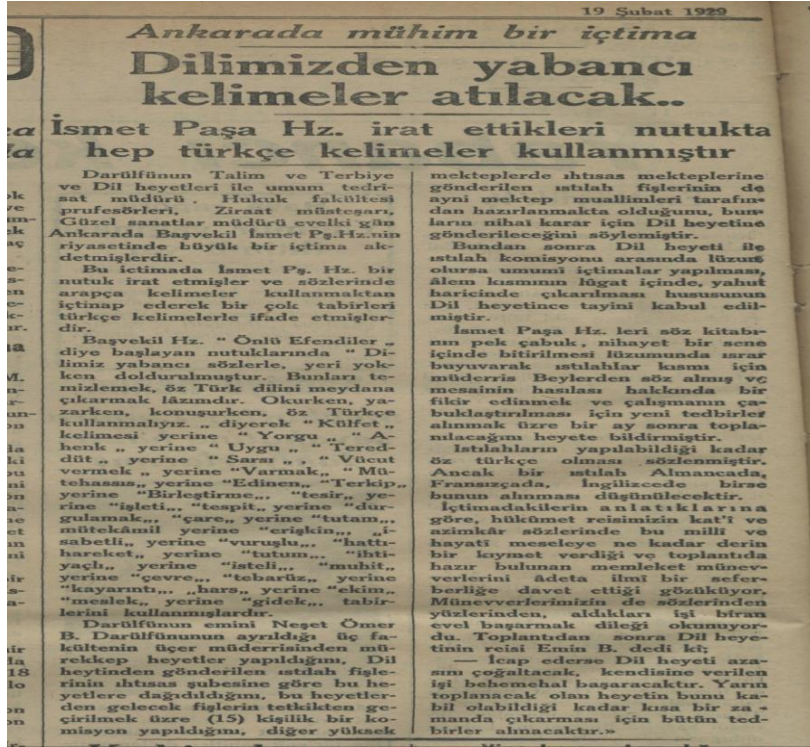
Osmanlı’nın imparatorluk yapısı, yerini Cumhuriyetin kurulması ile reformcu ulus devlet uygulamasına bırakmıştır. Türkçenin ses işaret sisteminin değişimini, Arapça ve Farsçanın etkisinden arındırılmış sade ve anlaşılır öz Türkçe ile ortak dil oluşturma çalışmaları izleyecektir. 1929 yılında Maarif Vekâletine bağlı tüm okullarda Arapça ve Farsça derslerin kaldırılması ile Türkçenin yeniden biçimlendirilmesi projesinde yapılacak değişimlere zemin oluşturulur. Kendi dilini öğrenmek için Arap yazısını ve Arapçayı öğrenmek zorunda kalan her Türk vatandaşı böylelikle bu zorunluluktan kurtulmuş sayılmaktadır.

Dil ile ilgili tartışma ve çalışmaların uzun bir geçmişi vardır. Her ne kadar Cumhuriyet ile birlikte sadeleştirme, harf devrimi gibi çalışmalar şekil bulsa da Türkiye’de dil çalışmaları 19. yüzyılda başlar. Tanzimat Dönemi, dil tartışmalarının görünürlük kazandığı bir süreç ve sonrasında yapılacak çalışmaların hazırlayıcısıdır. 1839’da Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile başlayıp Cumhuriyet’in ilk yıllarına dayanan Yenileşme Dönemi’nde Türkçede sadeleşme anlayışı hâkimdir. Dilde yeni unsurları karşılamak için mevcut söz varlığından türetme yoluna gidildiği bu dönemde de görülür. Yenileşme döneminde türetme ya da birleştirme yolu ile meydana getirilen yeni kelimeler Cumhuriyet döneminden farklıdır. Bu dönemde hâkim anlayış; Türkçe kökenli

sözcüklerden değil dilin mevcut kelimelerinden Türkçe ekler ile türetme yoluna gidilmesidir. Türkçenin yanı sıra Arapça, Farsça, Fransızca, Yunanca kelimelere ekler getirilmek suretiyle yeni kelimeler türetilir.

Meşrutiyet Dönemi'nde de devam eden tartışmalara karşın ağır ve süslü bir dil ile öne çıkan Servet-i Fünun Hareketi, dilde sadeleştirme çalışmalarını küçümser. Tanzimat döneminde sadeleşmiş bir yapıda ilerleyen dilin geriye dönüşünü başlatan Servet-i Fünun eserlerinde soyut ve imgelerle yüklü bir şiir dili görülür. Meşrutiyet Dönemi'nde Yeni Lisan hareketi daha sistemli bir sadeleşmenin varlığını gösterir.

1928 yazı devriminin ardından sürecin hız kazanması kaçınılmazdır. Nitekim 1929 tarihli Akşam gazetesinde yer alan "Dilimizden Yabancı Kelimeler Atılacak" başlıklı yazıda İsmet İnönü'nün bir konuşmasında Arapça kelimeleri kullanmaktan kaçındığı *uygu* "ahenk", *çevre* "muhit", *birleştirme* "terkip" gibi öz Türkçe sözcükleri seçtiği görülür. Türk Dil Kurumunun henüz kurulmadığı bu dönemde Darülfünun Talim ve Terbiye Kurulu ve dil heyetleri ile sürdürülen çalışmalar neticesinde söz kitabının bir yıl içinde tamamlanmasından söz edilmesi konunun önem ve ivediliğine işaret etmektedir (Akşam 1929: 2).

1. Şekil 19 Şubat 1929, Akşam gazetesi, s. 2.

Atatürk; bağımsızlık ilkesi üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde yazı dilini konuşma diline yaklaştırma, dildeki yabancı unsurları ayıklama ve böylelikle dili millileştirme hedefini gerçekleştirmek için ilk adım olarak 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurmuştur. Aynı yıl toplanan Türk Dili Kurultayı ile de dilde kökten değişiklikleri belirleyecek çalışma programı belirlenir.

Türkiye Cumhuriyeti ulus devletine ait dil politikası, hem sözcük, hem de kavram olarak Türkçeyi geçmişte edindiği yoğun Arapça ve Farsça etkisinden arındırarak kültürel alanda gerçekleştirilen diğer devrimlere destek sağlamaktır. Öz Türkçe ile Türk ulusu diğer Müslümanlardan farklılaştığı gibi Batı medeniyetinin seküler yapısına da uygun hâl alacaktır.

26 Eylül – 6 Ekim 1932 tarihleri arasında toplanmış olan I. Türk Dili Kurultayı'nda "dil in menşeleri", "Türk dilinin bugünkü hâli asri ve medeni ihtiyaçları", "Türk dilinin müstakbel gelişmeleri" başlıkları üzerinde durulmuş ve Kurultay sonunda yedi maddelik bir çalışma programı kabul edilmiştir. Bu kararlara göre; Türkçenin Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle ve Hint Avrupa, Sami dil ailelerine mensup dillerle karşılaştırmasının yapılmasına; Türkçenin tarihî gelişim sürecinin araştırılıp karşılaştırmalı gramerinin hazırlanmasına; Türk dilinin tarihî gramerinin yazılmasına; Türkiye dışındaki Türk dili ile ilgili eserlerin toplatılıp çeviri yazıya aktarılmasına; Türk lehçelerindeki kelimelerin derlenerek lehçeler sözlüğü hazırlanmasına; terim sözlüğünün oluşturulmasına; hem Türk Dil Kurumu hem de dışarıda dil ile meşgul kişilerin araştırmaları ile bir dergi yayımlanmasına; ülke genelinde dil işlerine özellikle önem verilmesine karar verilir (Korkmaz 1963: 54-55). Halk ile aydınlar arasındaki iki ayrı dili ortadan kaldırmak amacıyla dilde sadeleştirme çalışmaları başlatılır. Gerek eski kaynaklarda bulunan gerek halk dilinde yaşamakta olan karşılıkları araştırmaya karar verilir. 1933 yılı başında halk ağızlarından söz derleme seferberliği için harekete geçilir. Bu çalışma dâhilinde Söz Derleme Kılavuzu adlı bir kitapçıkla derleme işinin nasıl yapılacağı açıklanmıştır.

Ayrıca 12 Mart 1933'te başlayan ve 3,5 ay süren yabancı sözcüklere karşılık bulma anketi yapılmıştır. Bu çalışmada 1382 Arapça ve Farsça sözcüğe karşılık bulunması amaçlanır. Gazetelerde açılan dil köşelerinde her gün yayımlanan karşılıklar ile bir yandan da bu çalışma yürütülür.

2. Şekil 10 Mart 1935 Akşam gazetesi, s. 5.

3. Şekil 12 Mart 1933 Akşam gazetesi, s. 2.

Kamus-ı Türkî temel alınarak yabancı kelimelere halk tarafından bulunan karşılıklar *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu*'na temel oluşturur (Korkmaz 1963: 56-57). Böylelikle halk ağzından derlenen ve tarama yolu ile elde edilen karşılıklar Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından 1934 yılında *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*'nde yayımlanır. Bu süreçte kullanılması salık verilen Türkçe karşılıkların gelişigüzel kullanımı, bir sözcüğün birden çok karşılığının olması, bazılarının ses ve şekil yapısı bakımından uygun olmaması gibi sıkıntılar dilin doğallığına aykırı bir yapı oluşturmuş; II. Türk Dili Kurultayı'nda bu yönde bazı kararlar alınmıştır. 18-25 Ağustos 1934 tarihinde toplanan bu Kurultay'da Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dili Araştırma Kurumu olarak yeniden adlandırılmış; Türkçe terim sözlükleri oluşturulmasına, *Tarama Dergisi*'ndeki karışıklıklara çözüm olması için *Karşılıklar Kılavuzu*'nun hazırlanmasına karar verilmiştir (Korkmaz 1963: 62-63). Kurum'un belirlediği bir komisyon *Tarama Dergisi*'ndeki karşılıkları değerlendirip her yabancı sözcüğe tek bir karşılık belirlemede karar kılmıştır. Bu çalışmalarda Türkçesi olan yabancı kelimeler atılırken Türkçesi olmayanlar bırakılmış; Türkçe köklerden eklerle türetme yapılmıştır. Kelimeler, gazeteler yoluyla bir değerlendirmeden geçirilerek *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu* ve *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu* adları ile yayımlanmıştır. Çoğu Türkiye Türkçesinde olan ya da mevcut köklerden türetilen kelimeleri içeren bu Kılavuzlardaki karşılıkların kullanılması ile yazı dilindeki yabancı sözcüklerin sayısının azaldığı görülür. Böylelikle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, ulusa ve gelecek nesillere kendi geçmişini doğru ve etkin iletebilmek için yapılan Dil Devrimi hedefini gerçekleştirir. Ulus kimliğinin oluşturulabilmesi için özüne dönen Türkçe ile yazılan Türk edebiyatı yoluyla tarih ve millî kimlik bilinci aşılır. Bu aşamada siyasi otoritenin de etkili olduğu "ulusal edebiyat kanonu" etkili olur. Temelleri Tanzimat'a dayanan bu yapının oluşum süreci, karakterleri ve amacı da ele alınmalıdır.

Ulusal Kanon

Edebiyat kanonu, otoritelerin belirlediği ölçülerdeki yazar ve şairlerin bir arada anılması ve onlara benzeme koşuluyla başkalarının da bu kümeye alınmasıyla oluşur (Çelik 2019: 95). Kanonun belirlenmesinde üç mercinin etkin olduğu dile getirilir. İlki toplumdaki "edebiyat işleri dairesi"nin elemanları olarak tanımlanan aydınlar, öğretmenler, yazarlar, gazeteciler, eleştirmenler, edebiyat tarihçileri, akademisyenler gibi işin ehli, profesyoneli olanlardır. İkinci merci genel adıyla "siyaset" ve "devlet" adlı tüzel kişiliktir. Üçüncü merciyi halk ya da toplum oluşturur (Belge 2009: 84-85). Kanonun sınırlarını belirleyen bu merciler çıkış noktasında etkili olduğu hâlde bazen gücünü yitirir.

Türkiye'de kanon oluşturmaya yönelik ilk çalışmaların Tanzimat'a dayandığı, gerçek anlamda ilk kanonun ise II. Meşrutiyet Dönemi'nde Yeni Lisan hareketinin başlattığı "milliyetçi kanon" olduğu çalışmalarda dile getirilir (Çıkla 2007: 52; Yıldırım 2017: 523). Ulusal kanon hakkında yazarlar kanonu oluşturanlar hakkında da fikir ileri sürmüşlerdir. İttihat ve Terakki ile milliyetçi edebiyat arasındaki ilişkilerin beslediği milliyetçi / millî edebiyat kanonunda Mehmet Emin, Ömer Seyfettin, Aka Gündüz, Ziya Gökalp, Ali Canip, Ahmet Hikmet'in yer aldığını belirten Çıkla; bu kişilerin bugüne kadar uzanan süreci etkileyecek kadar başarılı olduklarını söyler. Millî edebiyat kanonu, zamanla siyasi otoritenin etki alanından çıkmış; halk ve aydınlar tarafından da benimsenmiştir. Cumhuriyet öncesinin siyasi otoritesi tarafından kanonlaştırma çabası doğal bir kanonlaşmaya dönüşmüştür (2007: 52). Cumhuriyet döneminde ise ikinci bir kanonun varlığından

bahseden Çıkla, inkılap kanonu olarak adlandırdığı sınıfa Ahmet Kutsi Tecer, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Behçet Kemal Çağlar, Reşat Nuri Güntekin, Halit Fahri Ozansoy'u dâhil eder (2007: 57-59).

Türk edebiyatında milliyetçilik temelinde gelişen bu yapı; inkılapçı, ulusal, millî ve milliyetçi kanon adları ile karşılanmıştır. Millî eğitimin ideolojisinin Cumhuriyet'in kültür siyaseti ile doğrudan ilgili olduğunu dile getiren Baki, "Kültür siyasetleri ise bir cemaat toplumunu ulus toplumuna dönüştürmenin en etkin araçlarından biri olarak kullanılır. Bu açıdan bakıldığında kültür siyasetleri bağlamında değerlendirilen Dil İnkılâbı, toplanan dil kurultayları, bununla bağlantılı olarak Türk tarih kongrelerinin vb. girişimlerle üst-kimlik yaratma çabası, lise edebiyat kitaplarında gözlemlenen kanonlaşma kaygısında da kendini gösterir." (2010: 14-15) diyerek dil devrimini ve dil kurultayları aracılığıyla gerçekleştirilen Türk dilindeki gelişmeleri kanonlaşma çabası olarak değerlendirir. Ayrıca Dil Devrimi ile oluşturulmaya çalışılan millî kimliğin Osmanlı kültürünü tamamen yadsıma eğiliminde olduğunu; Batı uygarlığına uyum sağlayabilmenin İslamiyet gibi etkenlerle kaybedildiği ileri sürülen öz benliğe yani Türklüğe yeniden kavuşmak ile mümkün olacağını düşündüğünü belirtir (2010: 15). Baki'ye göre Ulusal Kanon'un temel yazar ve şairleri Mehmet Akif Ersoy, Yakup Kadri, Halide Edip, Yahya Kemal, Ziya Gökalp, Refik Halit, Falih Rıfki, Reşat Nuri, Mehmet Emin Yurdakul, Sait Faik, Faruk Nafiz, Necip Fazıl, Orhan Veli ve Ahmet Hamdi Tanpınar'dır.

Dil devrimini benimseyen yazar ve şairlerin eserlerinden değişimleri izlenebilmektedir. Cumhuriyet dönemi ulusal kanona dâhil olan yazarlardan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun dili, Cumhuriyet'in ilanıyla Osmanlı döneminden ulus devlete geçiş sürecinde değişiklik gösterir. Bunda yazarın savunduğu Cumhuriyet ideolojisinin etkisi büyüktür. Yakup Kadri 1918 öncesi Yeni Lisan Hareketi ortaya çıktığı dönemde eleştiren taraftadır. 1912'de yazdığı bir makalede Yeni Lisancılardan dil görüşüne karşı çıkar. Türkçedeki aşırı ayıklama yani 'tasfiye'den rahatsız olan Karaosmanoğlu; dilde sadeleştirme yapılırken eş anlamlı kelimelerden Türkçe olanların bırakılıp diğerlerinin atılması sonucunda oluşan yeni dille sanat eseri üretmenin mümkün olamayacağı fikrindedir (Argunşah H. 2012: 13). 1920 sonrasında ise eleştirdiği dil ve edebiyat anlayışını benimser hatta Millî Edebiyat'ın sadece bir tarz, şekil ve dil olarak düşünülmesinin eksik olduğuna vurgu yaparak yeni edebiyatın yeni ruh olduğunu dile getirir (Argunşah H, 2012: 20). Yakup Kadri, Türk edebiyatında milliyetçilik hareketinin daha çok 'dil milliyetçiliği' etrafında yoğunlaştığı eleştirisini yaparken yazar ve şairlerin eserlerinde İslâmcı ve bazen Osmanlıcı kaldıklarını, Türk âdet, gelenek ve tarihinden yararlanmadıklarını söyler (Argunşah H. 2012: 22-23). Karaosmanoğlu, Dil Devrimi sürecinde etkin isimler arasındadır. Dil Encümeni'nde görev alır. Karaosmanoğlu'nun, yeni harfleri hazırlayan aydınlar arasında olması ulus devletinin temelini atıldığı kültürel zeminin oluşumunda yer aldığını gösterir. Yakup Kadri'nin eserlerinde kullandığı dil, zaman içerisinde değişmiş; ilk eserlerindeki ağır ve süslü Servet-i Fünun dili, yerini sade bir dile bırakmıştır.

Falih Rıfki ilk yazılarında etkisinde kaldığı Edebiyat-ı Cedide dili ile yazar. Ağır ve terkipli bir dil kullandığı bu yazılar, yerini bir iki yıl içinde duru ve sade bir dile bırakacaktır. Hem Osmanlı Türkçesinden gelen Arapça ve Farsça kelimeleri hem de Cumhuriyet döneminin yeni kelimelerini kullanır. Kendisinin bulduğu Türkçe karşılıklar da vardır. 1930'lu yıllarda öz Türkçecilik çalışmaları ile bulunan karşılıklardan bugün kullanılmayan, tutunamayan sözcüklere de yer verdiği

dikkati çeker (Karataş 2006: 228-242). Yabancı kelimelere önerdiği *sağduyu, tepki, işbirlikçi, bölge, savunmak* gibi karşılıklar bugün de kullanılmaktadır. Türkçenin yapısına aykırı olmamakla birlikte yazı ve konuşma dilinde kullanılmayan *doyük, avlak, dışarlıklı, gidenek* gibi sözcükler de Atay'ın dağarcığında yer bulur (Karataş 2006: 228-242).

Reşat Nuri Güntekin doğal, akıcı ve rahat bir anlatıma sahiptir. Eserlerinde konuşma dilinin zenginliği, akıcılığı görülür. Sade bir dille yazan Reşat Nuri'nin söz dağarcığı zengindir. Anlatacaklarını abartısız ve doğal üslubuyla ortaya koyar. Dil Heyeti'nde de görev yapan Reşat Nuri, bilim kurulu ve kılavuz çalışma kurulu üyeliklerinde de bulunur. *Akşam Güneşi, Bir Kadın Düşmanı, Dudaktan Kalbe* gibi ilk dönem romanlarında bireysel konuları işlemiş olan yazar; sonrasında millî mücadeleyi destekleyen Atatürk ilke ve inkılâplarını tanıtan eserler verir. Toplumun sorunlarının ele alındığı *Yaprak Dökümü, Miskinler Tekkesi, Gizli El* bu eserlerdendir. Halide Edip'in ilk dönem yazılarında, özellikle hikâye ve mensur eserlerinde Servet-i Fünun edebiyatının dil ve üslubunun etkisinde olduğu zamanla bu etkinin yerini Yeni Lisan hareketi ile sade bir dile bıraktığı görülür.

Aka Gündüz'ün de ilk şiirlerinin Servet-i Fünun edebiyatının etkisinde olduğunu; 1911'de Genç Kalemler bünyesinde başlatılan Yeni Lisan hareketine katılmasının ardından şiir anlayışının içerik, dil, şekil ve anlatım bakımından değiştiğini öğrenmekteyiz (Oktay 2008: 109-110). Dil devrimini destekleyen Gündüz'ün 21.04.1932'de *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde "Zeytindağı Müjdedağıdır" başlıklı yazısındaki heyecanı dikkate değerdir. Gündüz, manifesto niteliğindeki bu yazısında Türk inkılâbının henüz edebiyatını yapmadığını, inkılap edebiyatının dilinin *Zeytindağı* ile doğduğunu ilan etmektedir.

"Zeytindağı Lût çocuklarının ve politika çocuklarının kepir dağı değil inkılâpçı Türk çocuklarının MÜJDEDAĞI'dır!"

Zeytindağı niçin müjde dağı'dır? şunun için: Türk inkılâbı henüz edebiyatını yapmadı, çünkü dilini bulamadı. Deyenlere karşı Zeytindağı en kuvvetli ve ilk bir müjdedir. Bu dil Zeytindağı'nda doğmuştur.

İnkılâba ve anadile inanan gençler! Zeytindağı'nı okuyun, bakın, görün, Türk dili nedir ve neler yağmağa muktedirdir. Bu Türkçe ile bir şey yazılamaz deyen ağızlara Zeytindağı'nı çarpın!

Zeytindağı inkılâp edebiyatının yarınki şaheserleri için en mükemmel bir mevadı iptidaiyedir,¹ onu içe içe, eme eme, sindire sindire okuyun gençler!" Gündüz 1932: 2).

Nurullah Ataç "Zeytindağı bugünkü Türkçe ile ne kadar kuvvetli image'lar yapılabileceğine sağlam bir delildir." ifadesiyle; Behçet Kemal Çağlar ise "Gençlere kitap, mekteplere kıraat, millî edebiyata nümune..." diyerek Falih Rıfkı'nın Osmanlı'nın son günlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerine kadarki bir zaman dilimini anlattığı *Zeytindağı*'nı Türk dilinin anlatım gücüne delil olarak sunarlar (Atay 1943: Numarasız).

Dil Devrimi Sonrası Türk Yazınının Dili

Dil Devrimi ile yapılan çalışmalar; Cumhuriyet sonrasında varlık bulabilmiş ancak yüzyıl önce Tanzimat ile kökleri atılan dilin sadeleştirilmesi gerektiğini düşünen aydınların çabalarının

¹ mevadı iptidaiye: hammadde

sonucudur. Bunlardan biri Ahmet Mithat Efendi'dir. Osmanlı dilinin yalnız birkaç kişi arasında kullanılan bir özel dil hâlini aldığı eleştirisini yapan Ahmet Mithat Efendi 1872'de "Ehemmiyetli Bir Layihadır" başlıklı yazısında halkın kullandığı dili millet dili yapmayı çözüm olarak önermiştir (Argunşah 2012: 8). Dil Devriminin öne çıkan amacı Arapça ve Farsça sözcüklerin yerine Türkçe karşılık bulmaktır; bunun için farklı yollara başvurulmuştur. İlk olarak Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere Anadolu ağızlarından derlenen Türkçe kelimeler önerilmiştir. İkinci yol olarak eski Türkçe metinlerden tespit edilen sözcükleri yeniden söz varlığına almak benimsenmiştir. Türkçe eklerle yeni kelimeler türetmek; Türkçe kelimeleri birleştirmek yoluyla yeni karşılıklar bulmak da diğer vasıtalar olmuştur. Arapça ve Farsça kelimelere karşılık olarak önerilen sözcüklerden bir kısmı derleme yolu ile tespit edilir. Derleme yolu ile bulunan bu karşılıklar halk ağzında yaşayan ama çoğunlukla yazı diline geçmemiş kelimelerdir. Yazılı dilde olmayan Türkçe sözler, toplama yoluyla belirlenmişlerdir. Böylece konuşma dilinin söz varlığının yazı diline aktarılmasına fırsat tanınır. Bu çalışmalar Cumhuriyet sonrası yazar ve şairlerinin eserlerinde izlenir. Yeni sözcüklerin bir kısmının dilin doğal akışı içinde Devrim öncesinde de var oldukları dikkati çeker. Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin 1795'de basılan *Lehçetü'l-Lügat* adlı sözlüğünde halkın kullandığı sözcükler madde başı yapılarak Arapça ve Farsça karşılıkları verilir. Burada yer alan *belirmek*, *belirsiz olmak*, *belirtmek*, *bilgiç*, *kırıntı*, *konuk*, *ögdül*, *örnek*, *savaş*, *tutsak*, *ulaşmak*, *ululamak*, *ululuk*, *üşengen*, *yaratıcı*, *yaratmak*, *yardımcı*, *yönelmek*, *yüzgeç* (Kırkkılıç 1999: 105, 106, 114, 421, 517, 525, 571, 665, 672, 673, 691, 717, 718, 757, 774) gibi sayısı artırılabilir pek çok sözcük Dil Devrimi'nden yüzyıl öncesinde sözlükte yer alır. Sözlükteki bu madde başları 1935 yılında *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*'nda karşılık olarak önerildikleri sözcük ve sözcük öbekleri ile şu şekilde yer alır : *belirmek* "1. peyda olmak, 2. tehellür etmek, 3. tebarüz etmek, 4. tebeyyün etmek"; *belirsiz* "1. meçhul, gayrimuayyen, 2. mübhem"; *belirtmek* "tebarüz ettirmek, tebeyyün ettirmek"; *bilgiç* "malumâtfüruş, mütesallif, ukalâ"; *kırıntı* "1. rîze, 2. hurde"; *konuk* "mihman, misafir"; *öndül* "ikramiye, mükâfat"; *örnek* "1. meşk, enmuzeç, 2. misal, 3. nümüne, 4. ibret"; *savaş* "cidal"; *tutsak* "esir, mevkuf"; *ulaşmak* "vasıl olmak, muvasalat etmek"; *ululamak* "tazim etmek, ibcal etmek, ihtiram göstermek"; *ululuk* "ulüv, iclal, fahamet, azamet, şevket"; *üşengen / üşengeç* "âtil"; *yaratmak* "halketmek, ibda etmek, tekvin etmek"; *yaratan / yaratıcı* "hallâk, hâlik, mübdi, fâtır, bâri, aferin"; *yardımcı* "destgir, muin, muavin, muzahir"; *yönelmek* "1. istikamet almak, teveccüh etmek; 2. iltifat etmek"; *yüzgeç* "şinaver" (TDK 1935: 47, 53, 191, 197, 228, 230, 247, 286, 292, 303, 317, 331, 336). Görülen o ki Dil Devrimi'nde karşılık olarak verilen Türkçe sözler çoklukla Türk halkının kullandığı, bildiği ama belki yazı dilinin yabancı olduğu kelimelerdir. Elbette yeni türetilmiş sözler de kılavuzlarda yer almıştır. Ancak bu çalışmalarla konuşma dilinin söz varlığı kılavuzlar aracılığı ile yeni kelimeler olarak önerilmiş ve yazın dilimize girmiştir. Eserlerde bazı yeni sözcüklerin izi sürülmüştür:

25.04.1933 tarihli *Hakimiyet-i Milliye* gazetesindeki yazısında Falih Rıfkı "İnkılapçı genç ancak böyle bir rüyanın avuntusu ile heyecanını soğumaktan ve donmaktan koruyabilir." (Atay 1933: 5) ifadesinde *avuntu* sözünü kullanır. Falih Rıfkı'nın dağarcığında yer alan *avuntu* sözü bu tarihten önce Mahmud Yesari'nin *Bağrıyanık Ömer* (1930) adlı eserinde de tespit edilmiştir (Tietze 2016: 496). Dil Devrimi öncesinde kullanımda olduğu anlaşılan sözcük 1935'te yayımlanan *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu*'nda teselli sözcüğüne karşılık olarak verilir (Ulus gazetesi, 02.05.1935). Yeni kelimelerden olan *avuntu* sözü Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*'üne

1959 baskısından itibaren girmiştir. Görülen o ki dilde öz Türkçeleşme çabası Dil Devrimi'nden önce başlamıştır ve kimi aydınlar bu sözcükleri zaten söz varlıklarına dâhil etmiştir. Falih Rıfkı'nın Zeytindağı'nda rastlanılan "*Fakat Fransızlar vasıtasile buyrultu verip durdu.*" cümlesindeki *buyrultu* "emir" sözcüğü (Atay 1932: 46) 1929'da Hakkı Süha Gezgin tarafından kullanılır: "*Bir parşömen tomarı, bir buyrultu tomarı ile başı bulutlar içinde kaybolan vatandaşın bu imtiyazlara mazhar olmıyanlardan hakikatte farkı nedir?*" (Sütunlarda Seyahat "Eşraf ta ne demek?", Vakit 23.09.1929, s. 2). Dilde sadeleşmeyi savunanlar arasında yer alan Hakkı Süha, eserlerinde de yeni Türkçe kelimelere yer verir. 1935'te *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*'ndan önce sözcüğün her iki yazarın kelime kadrosunda yer aldığı dikkate değerdir. *Cep Kılavuzu*'nda "cazibeli" karşılığında yer alan *alımlı* sözcüğü de kılavuzdan önce Atay'ın *Zeytindağı*'nda "*Bu esmer ve alımlı şehir, abluka zinciri altında hapsedilmiş olanların en zahmet çekmişidir.*" (Atay 1932: 90) yer alır. Hatta ondan önce ulusal kanona dâhil olan Ruşen Eşref Ünaydın'a ait bir çeviride "...zira delikanlı gene öyle alımlı, fazla olarak şimdi zengindir de..." yer alır (Hakimiyeti Milliye, "Napoleon", 09.04.1929).

Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'nde "seyyal" kelimesine karşılık önerilen *akıcı* (TDTC, 1934 I: 693) sözcüğü de Dil Devrimi öncesinde kullanılan sözcüklerdendir. 1918'de Ömer Seyfettin "Genç Kızlarımız İçin Altı Derste Tabii Yazmak Sanatı" başlıklı yazısında "*Halk tabii lisaniyla: 'Sabahleyin erkenden تنها, gamlı, siyah serviler altında dolaşıyorum, henüz ağarmaya başlayan tanyerinin akıcı gölgeleri matem serpintileriyle kalbimi ağlatıyor.'* der." cümlesinde *akıcı* sözünü kullanmıştır (Polat 2016: 569). Ardından 1929'da Nurullah Ataç tarafından *Hakimiyeti Milliye* gazetesindeki yazısında "*Bütün eserinin en büyük kısmını teşkil eden bu mektuplardaki lisani ise romanlarındakinden daha akıcı, daha canlı, daha renkli, yani daha san'atkâranedir.*" "anlamca açık" anlamıyla kullanılan *akıcı* sözcüğü (Ataç 1929: 4); TDK *Türkçe Sözlük*'te 1945 baskısından itibaren yer alır. Her ne kadar yeni sözcükler arasında anılsa da sözcük aslında Türkçenin tarihî metinlerinde kullanılmıştır. 17. yüzyılda yazılan Anadolu sahasına ait *Gâyetü'l-Beyân Fî Tedbîri Bedeni'l-İnsân* adlı bir tıp metninde *ma'lum olsun ki bu kehribanî ma'deni neft yağî ma'deni gibidür ya'nî akıcıdur* örneğinde "akıcı, kaygan" anlamıyla kullanıldığı tespit edilir (Elbir 2000: 243). 19. yüzyılda, *Lehçe-i Osmanî*'de *akıcı* "seyyal, mayıl, cari, mayi" (Toparlı 2000: 11); 1900'de *Kamus-ı Türki*'de "akan, cari, revan" anlamları ile verilir (Şemseddin Sami 1317: 45). Dil Devrimi olmadan da kullanıldığı, dilin doğal akışı içinde var olduğu tanıklanan *akıcı* sözü Türkçenin söz varlığına aittir.

Yakup Kadri 1931'de gazetede bölümler hâlinde yayımlanan *Yaban*'da *bezgi* sözcüğünü kullanır: *Benim iç duvarlarım, bütün bu yabancı nakışlar, bezgiler, işaretler, renkler ve hiyerogliflerle doludur* (Yakup Kadri 1931: 2). *Bezgi* bu tarihe dek yayımlanan kılavuzlarda yer almaz. *Türkçe Sözlük*'ün 1945'teki ilk baskısında da madde başı değildir. 1988 baskısından itibaren *Sözlük*'e "süs, bezek" anlamıyla giren *bezgi* bugün Türkiye Türkçesinde işleklige de sahip değildir. Ulusal kanonun söz varlığını oluşturanlardan biri olan Yakup Kadri, Türk Dil Kurumundan önce sözcük önerip söz varlığına ekletmeyi başarmıştır.

Tarama ile önerilenler ise eski eserlerde mevcut olan, zaman içinde kullanılrlığını yitirmiş veya farklı şekil ve anlam ile varlığını devam ettiren sözcüklerden oluşur. Tarama yolu ile tespit edilen sözcüklerin yabancı sözcüklere karşılık olarak verilmesi; yazılı kaynakların söz varlığının

yeniden kullanıma girmesini sağlamıştır. Yüzyıllardır Türkçenin yazılı eserlerinde yaşayan sözcük Türkçeleştirme sürecinde öne çıkarılmaya çalışılır.

Sonuç

Cumhuriyetin ilanıyla kurulan ulus devlet, Batılılaşma amacıyla şekillenmiştir. Üst kimlik yaratma çalışmaları içinde değerlendirilebilecek olan Dil Devrimi'nde Batı medeniyetine ayak uydurma çabası vardır. Arap alfabesini bırakıp Arapça ve Farsça sözcükleri Türkçeleri ile karşılama çalışmaları, Osmanlı kültüründen uzaklaşma hareketi olarak değerlendirilir çünkü yeni dönem Türkiye'deki milliyetçilik, Osmanlıdan farklı olarak Türklerin geleneklerini ve inançlarını koruyucu bir niteliktedir. Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaktan kurtarmak amacıyla ortaya çıkan fikir akımlarından Türkçülük fikrini benimseyen Atatürk; bu akımı dilde ve diğer alanlarda yapacağı kökten değişikliklerde birleştirici etken olarak görmüştür.

Dünyada diğer örneklerde de olduğu gibi Türkiye'de gerçekleştirilen dildeki köklü değişimlerin tam bağımsızlık, ulus bilinci oluşturma ve öze dönüş için büyük önem taşıdıkları görülür. Öz Türkçeleşme çalışmaları sonucunda olduğu iddia edilen sözde 'sentetik Türkçe'nin akıl yürütme kabiliyetimizi zayıflattığı eleştirisini yapanlar, yüzyıllardır Türkçenin konuşma dili ile yazı dilinin birbirinden uzak zeminlerde ilerlediğini dikkate almamaktadır. Aydın kesim ile halkın yabancılaşmasını bu ağır, gösterişli, suni yazı diline bağlayanlar doğal akışı içinde gelişen konuşma dilinin yazı dili hâline gelmesi için Tanzimat'tan bu yana, gazete başta olmak üzere yazın dilinin sadeleşmesi için çaba sarfetmişlerdi. Dil devrimi sürecinde Türkçeleştirme çalışmalarında amaç; yazı diliyle konuşma dili arasında bağlantı kurmak, halkın dili ile aydınların ve devletin dilini birbirine yakınlaştırmaktı. Yazı dilindeki yabancı dillerden geçen kelimeler yerine, halkın dilinden, öz Türkçeden kelimeler getirilerek dildeki ayrılık sona erdirildi.

Bu süreçte rol alan ulusal edebiyat kanonunun yazarları, bireyci değil toplumcu sanat anlayışıyla hareket ederken dilde de sade anlatım ve öz Türkçe sözcüklerden yana duruş sergiler. Cumhuriyet sonrasında yazar ve şairlerin konuları ve söz varlıkları değişir. Ulus devletin oluşumunu destekleyen edebiyat çevresi, eserlerini bu kültür ve düşünce temelinde meydana getirirken Cumhuriyetin yeni kelimelerini kullanır. Belirli bir sınıfın kullanımındaki Osmanlıca, halka hitap etmediğinden iletişim kopukluğu meydana gelmiştir. Ulusal kanonun yazar ve şairleri dili sadeleştirme gayretiyle bu kopukluğu gidermeye yönelik eserler yazarlar. Eserlerden seçilen, sayıları çoğaltılabilecek *avuntu*, *buyrultu*, *bezgi* gibi kimi sözcüklerin Dil Devrimi'nden önce de dilin doğal akışında var olduğu tanıklanır. Yeni kelimelerin döneme ait gazetelerde ve diğer eserlerde izlerinin sürülebilmesi dildeki var oluşlarının zamanını, kullanım yaygınlığını belirleme bakımından önemlidir. Bu sebeple konu ve dil bakımından dönemin siyasi durumuna göre biçimlendiği düşünülen yazın dilinin, ulusal kanon yazar ve şairlerinin söz varlığı bütünüyle ortaya çıkarılmalıdır.

Dilin özleştirilmesinin ötesinde, siyasi anlayışın vazgeçilmez bir parçası olarak ifade edilen Dil Devrimi (Şavkay 2002: 101), teknik bir değişim, gelişim olarak görüleceği gibi Türk kültür devriminin de temeli olarak değerlendirilmeyi hak eder. 1928'den itibaren ulus devletin oluşumu için yapılanlar, Atatürk'ün kendi ifadesiyle 10.05.1935 tarihli *Akşam* gazetesinin manşetindeki haberde "Başarılan işler" alt başlığı ile yer alır: "Geçen kurultaydan bugüne kadar, kültürel ve

sosyal alanda başardığımız işler, Türkiye Cumhuriyetinin ulusal çehresini, kesin çizgilerile, ortaya çıkarmıştır. Yeni harfleri, ulusal tarihi, öz dili, ar, ilimsel müzik ve teknik kurumlarıyla, kadını, erkeği her hakda eşit, modern Türk sosyetesini bu son yılların eseridir.” (Akşam 1935: 1). Yeni ulus devlet “öz dili” ile öz Türkçe ile var edilmiştir. Türk kimliğinin belirleyici bir unsuru olan Türk dili, Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamış; Dil Devrimi ile ulusal bütünleşme sağlanmıştır.

Kaynaklar

- Akşam gazetesi (1935). “Atatürk’ün Büyük Parti Kurultayında Söylevi Dış Siyasada Amacımız Barışı Korumak Güven İçinde Yaşamaktır”. 10.05.1935. s. 1.
- Akşam gazetesi (1929). “Ankara’da Mühim Bir İhtima Dilimizden Yabancı Kelimeler Atılacak”. 19.02.1929. s. 2.
- Argunşah, Mustafa (2012). “Ahmet Mithat Efendi’nin Türkçenin sadeleşmesiyle ilgili görüşleri”, *Turkish Studies*, 7/4, s. 1-12.
- Argunşah, Hülya (2012). “Yakup Kadri’nin Yeni Lisan ve Millî Edebiyatla İlgili Görüşleri”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 4, S. 7, s. 7-33.
- Ataç, Nurullah (1929). “Bir Anket Etrafında-Düşünceler”. *Hakimiyeti Milliye gazetesi*. 23.04.1929, s. 4.
- Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi (1997). *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III*. Ankara.
- Atay, Falih Rıfki (1943). *Zeytindağı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Atay, Falih Rıfki (1933). “Fikir ve Sanat Hareketleri”. *Hakimiyet-i Milliye gazetesi*. 25.04.1933, s. 5.
- Belge, Murat (2009). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, T. (2019). “Edebiyat Öğretiminde Muhafazakâr Kanon”. *Folklor / Edebiyat C. 25 S. 97*, s. 95-132.
- Baki, Elif (2010). *Ulusun İnşası ve Resmi Edebiyat Kanonu*. İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Çıkla, Selçuk (2007). “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu”. *Muhafazakar Düşünce Y. 4*, S. 13-14, s. 47-68.
- Dilçin, Cem (1974). “Cumhuriyet Döneminde Yeniden Canlandırılan Türkçe Sözcükler”. *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Elbir, Zekiye Gül (2000). *Sâlih Bin Nasrullah (İbn Sellum El-Halebî) Ğayetü’l-Beyân Fî Tedbîri Bedeni’l-İnsân (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Gezgin, Hakkı Süha (1929). “Sütunlarda Seyahat” “Eşraf ta ne demek?”, *Vakit*. 23.09.1929, s. 2.
- Gündüz, Aka (1932). “Zeytindağı Müjdedağıdır”. *Hakimiyet-i Milliye gazetesi*. 21.04.1932, s. 2.

- Karataş, Turan (2006). “Falih Rıfkı Atay’ın Dili ve Üslubu Üzerine Bir İnceleme”. *Türk Dili* 651. s. 228-242.
- Kırkkılıç, H. Ahmet (1999). *Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi Lehçetü’l-Lugat*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep (1963). *Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1972). “Dilde ‘Doğal Gelişme’ ve ‘Devrim’ Açısından Türk Dil Devrimi”. *Türkoloji Dergisi* C. 4 S. 1, s. 97-114.
- Levend, Agah Sırrı (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleştirme Evreleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ulus gazetesi (1935). *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu* N. 39. 02.05.1935, s. 2.
- Polat, Nazım Hikmet (2016). *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)*. Ankara: TDK Yay.
- Şavkay, Tuğrul (2002). *Dil Devrimi*. İstanbul: Gelenek Yay.
- Şemseddin Sami (1317). *Kâmûs-i Türkî*. İstanbul: İkdam matbaası.
- Taşdemir, Aynur (2006). *Harf Devrimi ve Halk Mecmuası*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Tietze, Andreas (2016). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. C. 1 A-B. Ankara: TÜBA. *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1979). *Uydurma Olan ve Uydurma Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: Umur Kitapçılık.
- Toparlı, Recep (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehçe-i Osmânî*. Ankara: TDK Yay.
- Türk Dili Tetkik Cemiyeti. (1934). *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi I*. Ankara. (TDTC I)
- Türk Dili Tetkik Cemiyeti. (1934). *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi II*. Ankara. (TDTC II)
- Türk Dil Kurumu (1935). *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Türk Dil Kurumu (1957). *Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*. Ankara: Maarif Matbaası, 103. s.
- Ülkütaşır, Mehmet Şakir (1991). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: TDK Yay.
- Ünaydın, Ruşen Eşref (1929). “Napoleon”. *Hakimiyeti Milliye*. 09.04.1929, s. 2.
- Yakup Kadri (1931). “Yaban”. *Hakimiyeti Milliye* gazetesi. 25.04.1931, s. 2.
- Yıldırım, Fariz (2017). “Milli Edebiyat Kanonunun Oluşumu”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 4:18, s. 521-538.

Yılmaz, Mehmet Yalçın (2013). *Türk Dil Planlaması Bağlamında Türk Dil Kurumu (1932-1951)*.
Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.